

ОВОЩАРСТВОТО В ЮГОИЗТОЧЕН РАЙОН НА БЪЛГАРИЯ – ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВИ

Петя Брънзова

Институт за икономически изследвания, Българска академия на науките, София

Резюме

В доклада се прави характеристика на аграрния сектор в югоизточния район на България, като се акцентира на овощарството в него. Разглежда се структурата и производството на сектора в района. На база на това се извеждат констатации и бъдещи перспективи на отрасъла в района. Целта на статията е да се очертае картина на мястото и ролята на овощарството в югоизточния район на България.

Ключов думи: аграрен сектор, аграрна икономика, аграрна политика, овощарство, югоизточен район, България.

Key words: agriculture sector, agriculture economy, agriculture policy, fruit growing, South-Eastern Region, Bulgaria.

JEL: Q10, R11.

Увод

Значението на българското овощарство е породено от благоприятните условия, които страната ни има за развитие на сравнително голям брой овощни видове. Този сектор има важно значение за изхранването на българското население, тъй като плодовете са неизменна част от балансираното хранене. Целта на статията е да се очертае картина на мястото и ролята на овощарството в югоизточния район на България. За постигането на целта се прави характеристика на структурата на аграрния сектор в района като се акцентира върху основните овощни видове. Обект на изследване е Югоизточният район на България (ЮОИР). Предмет на изследване са тенденциите в овощарството в района. Периодът на изследване е 2002–2016 година. Основните източници на информация в доклада са данни от Националния статистически институт (НСИ) и Министерството на земеделието и храните (МЗХ).

1. Структура на аграрния сектор в ЮОИР

В Югоизточния район (ЮОИР) работят 15,4% от заетите във всички стопанства в страната [2]. От тях с използваната земеделска площ (ИЗП) са 54 481 стопанства и стопанисват 20,2% от ИЗП на страната. Средната ИЗП на стопанствата в района (13,42 ха) е по-голяма спрямо средната ИЗП на страната (10,13 ха) [3]. Физическите лица са 97,4% от стопанствата на района и стопанисват 33,5% от ИЗП на района със средна площ 4,61 ха при средно 3,43 ха за страната. Останалите 1 401 стопанства са юридически лица и стопанисват 66,5% от ИЗП на района. Най-много са търговските дружества – 791 броя с 35% от ИЗП на района и със среден размер на земята 322 ха на стопанство. С най-висок среден размер на земята са кооперациите – 748 ха.

Използваната земеделска площ на Югоизточния район е 917 349 ха, 69% от нея е заета със зърнени и маслодайни култури, а 73% от стопанствата в района стопанисват до 1 ха. Стопанствата с над 50 ха са 3,4% и стопанисват 86% от ИЗП в района.

Средната ИЗП на стопанствата в Югоизточния район е с 32,5% по-висока от средната за страната

Броят на земеделските стопанства в Югоизточния район е 56 945, 18,3% от ИЗП на страната е в Югоизточния район.

Средната ИЗП на стопанство за района е 13,42 ха при 10,13 дка средна за страната. По този показател земеделските структури в област Ямбол (23,6 ха средна ИЗП на стопанство) са на второ място по големина след област Добрич (33,5 ха).

Зърнените и маслодайните култури заемат 69% от ИЗП на района, а овощните култури 18,3% от ИЗП за 2016г.

В Югоизточния район се отглежда 20% от меката и 62% от твърдата пшеница на страната. Районът е най-големият производител на ечемик в страната – 29% от площите, на ръж (25%), на сорго (60%), на ароматни и медицински култури (74%) – в т.ч. кориандър (83%), маслодайна роза (47%) и лавандула (55%), на праскови (53%), на череши (45%) и бадеми (71%) [4].

35% от лозята на България се отглеждат в ЮОИР и по този показател той е на първо място.

Отглежданите зеленчуци в района заемат 17% от площите им в страната, при тютюна този дял е 10%, 18% при слънчогледа, 15,5% при рапицата.

Най-малко собствена земя се стопанисва в област Ямбол (11%) и съответно най-много земя се наема – 89% от ИЗП на областта. Следва област Стара Загора с 14% собствена земя на

стопанствата и 86% наета. Със 17% собствена и 83% наета земя са стопанствата в област Бургас. Най-много собствена земя стопанисват земеделските стопанства в област Сливен – 27%, а 73% от земята е наета [4].

Най-висок среден размер имат стопанствата в област Ямбол – 24 ха, следват стопанствата в Бургас със 132 дка, в Стара Загора са с 13 ха средно на стопанство и в Сливен с 9 ха.

2. Характеристика на овощарството

2.1. В България

През 2016 г. в земеделските стопанства са произведени 198 982 тона плодове – с 6,6% по-малко спрямо предходната година [4].

Водещо място в производството на плодове заема Югоизточният район с 29% от общото производство за годината, следван от Южен централен район с 26,5% и Северен централен район с 18%. В Югоизточния район е съсредоточено производството на праскови и череши (съответно 55% и 50% от общото производство в страната). В Южния централен район са произведени 46% от ябълките, 37% от вишните, 34% от сливите и джанките и 48% от крушите, а в Северния централен район – 90% от кайсиите за страната.

Най-голям относителен дял от общото производство на плодове през 2016 г. заемат сливите и джанките – 24,4%, следвани от ябълки – 22,5%, череши – 19,3% и праскови и нектарини – 15,3%.

Общо засадените площи с овощни и ягодоплодни култури през 2016 г. са 58 504 ха, като 37 191 ха или 63,6% от тях са реколтирани. Реколтираните площи нарастват с 4,3% спрямо 2015 г., като най-голям е дялът на черешите – 22,8%, следван от този на сливите и джанките – 18% и на орехите – 16,9%.

По-значително увеличение на реколтираните площи спрямо предходната година се наблюдава при бадемите – със 72%, орехите – с 24,2% и малините – с 20,4%, а по-умерено – при лешниците, черешите, кайсиите и зарзалите и прасковите и нектарините – с между 2,8% и 9,7%. От друга страна, реколтираните площи с круши, ябълки, вишни и сливи и джанки намаляват в границите от 1,8% до 22,3% на годишна база, най-чувствително при крушите. Площите, от които не е прибрана продукция през 2016 г., поради климатични, агротехнически и други причини, са в размер на 6 641 ха.

През 2016 г. площите с млади, невстъпили в плододаване овощни насаждения в стопанствата са в размер на 14 672 ха. Най-голям относителен дял от невстъпилите в плододаване пло-

щи през годината заемат орехите – 51,6%, следвани от други черупкови (бадеми и лешници) – 19,2%, сливи и джанки – 11,3% и череши – 7,6%. От новосъздадените насаждения през стопанската 2015/2016 година, 65% са черупкови видове, 30% – костилкови видове и 3% – семкови [1].

В сравнение с предходната 2015 г., средният добив от джанки и сливи нараства с 36,9%, а този от малини, кайсии и зарзали, вишни, орехи и бадеми – с между 1,9% и 15,3%. Същевременно, при средните добиви от ябълки, круши, праскови и нектарини, череши и лешници се отчита намаление от 11,2% до 43,7%, най-значително при лешниците [1].

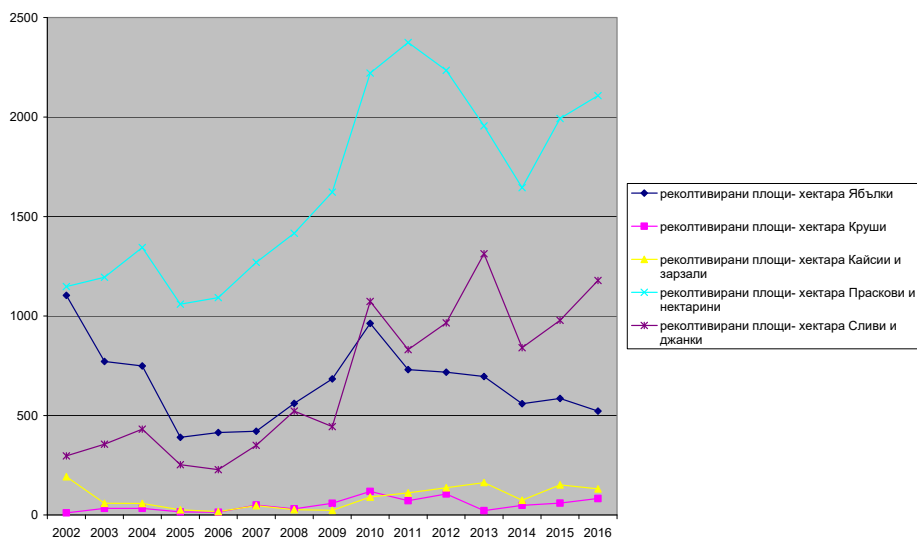
Общо 98% от произведените плодове – реколта 2016 са реализирани. За търговската мрежа са насочени 48,4% от плодовете, за преработвателната промишленост – 34,6%, а 2,7% са за собствена консумация [1].

2.2. В Югоизточен район

Използваната земеделска площ в Югоизточния район за 2016 г. е 917 349 ха. От тях за трайни насаждения са използвани 39 520 ха, което е 0,3% от ИЗП за страната и 28% от ИЗП за ЮИР. Заетостта за 2016 г. в ЮИР по основните овощни култури от общото за страната е както следва: за кайсии, зарзали и праскови 29%, за сливи 22%, за ябълки 7%, за круши и други овощни култури 29%.

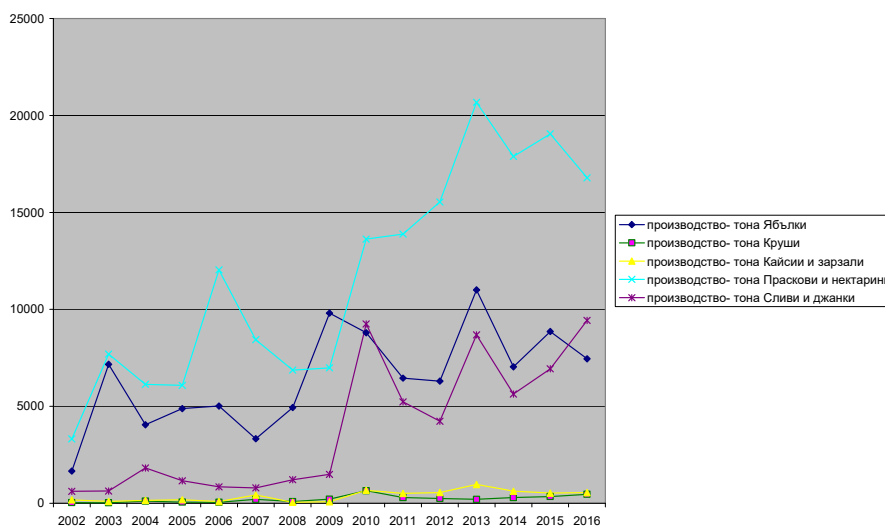
Данните от фиг. 1 показват тенденциите при различните овощни видове за периода 2002–2016 г. в ЮИР. Като цяло се наблюдава положителен тренд. При крушите, кайсиите и зарзалите не се забелязва промяна в реколтивирани площи за изследвания период. При ябълките се наблюдава известен спад в периода 2005–2007 г. и повишаване на площите в периода 2008–2010 г. При прасковите и нектарините и сливите и джанките може да се отбележи възходящ тренд, с изключение на 2014 г. (за праскови и нектарини), когато най-вероятно поради неблагоприятни климатични условия има значителен спад.

От данните за произведените количества плодове, от основните овощни видове е видно, че за годините от 2002 до 2016 е налице като цяло положителна тенденция по отношение на продукцията. При производството на круши, кайсии и зарзали не се наблюдават изменения в годините, което е представено на фиг. 2. За сметка на това, при производството на праскови и нектарини, и особено при производството на сливи и джанки, се наблюдава сериозен ръст от 2010 г. до края на изследвания период.

Източник: по данни на МЗХ.

Фиг. 1. Реколтивирани площи основни овощни култури в ЮИР за периода 2002–2016 г., ха

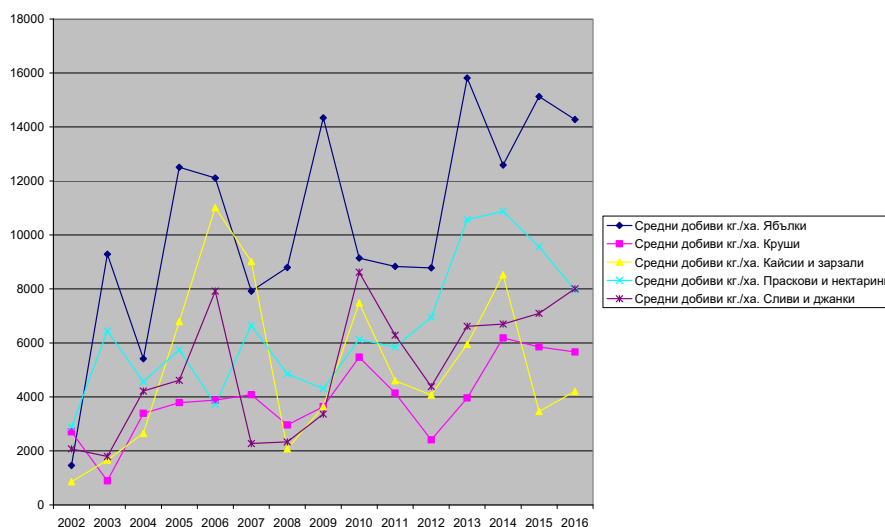
Източник: по данни на МЗХ.

Фиг. 2. Производство на основни видове овощни култури в ЮИР за периода 2002–2016 г., тона

Средните добиви (фиг. 3) при основните овощни култури в ЮИР показват известна динамика, най-вероятно дължаща се на метеорологичните условия през съответните години. Най-значително тя се наблюдава при ябълките, където средните добиви варират от 146 кг/ха през 2002 г. до 15 815 кг/ха през 2013 г. При кайсиите и зарзалите положението е същото от 859 кг/ха през 2002 г. до 11 012 кг/ха през 2006 г. При прасковите и нектарините и при крушите не се наблюдават особени аномалии през изследвания период. Отчетеното увеличаване на средните добиви при сливите и джанките в ЮИР е по-скоро цялостна тенденция в национален план.

Заклучение

В заключение може да се обобщи, че площите на всички овощни видове са намалели, като най-силно е при ябълките почти 5 пъти. Общата площ към момента е намалела трикратно. Темпа, с която се създават нови овощни насаждения не е в състояние да компенсира дори частично това драстично намаление. Това, което прави впечатление във видовата структура е увеличението на видовете, които изискват сравнително по-малко разходи по отглеждане през вегетацията си – сливи и джанки. За сравнение през 2015 г. ябълковите градини в ЮИР заемат 15% от овощните насаждения, докато сливите – 19%. В началният период на изследването през 2002 г. значителен превес във видовата

Източник: по данни на МЗХ.

Фиг.3. Средни добиви при основни овощни култури за периода 2002–2016г. в ЮИР, кг/ха

структура са имали ябълковите и крушови градини – 21%, срещу 1% за сливовите градини.

От данните за произведените количества плодове, от основните овощни видове в ЮИР е видно, че за годините от 2002–2016 година е налице нееднозначна тенденция по отношение на произведените количества. При всички видове има значителни колебания през годините, което е потвърждение за силната обусловеност от метеорологичните условия.

Всичко това внася в голяма степен зависимост и несигурност у производителите. Най-малко плодове в България са произведени през периода 2005–2009 година. Тази картина съответства на по-малкото отглеждани и поддържащи площи, а също и на по-ниските средни добиви при почти всички овощни видове за разглеждания период.

В същото време развитието на овощарството е важно за осигуряването на продоволствената сигурност и за производството на качествени

продукти с висока добавена стойност, при устойчиво управление на ресурсите.

Благодарности

Резултатите в доклада са получени благодарение на проект „Влияние на климатичните промени върху развитието на основни овощни култури в Югоизточен район на България”, финансиран в рамките на Програмата за подпомагане на млади учени в БАН.

Литература

1. *Агростатистически справочник 2000–2016*, МЗХ.
2. *Окончателни резултати за заетостта и използването на територията на България през 2016 г.* Бюлетин №320. декември 2016. БАНСИК МЗХ. 2016.
3. *Производство на плодове – реколта 2016, окончателни данни.* Бюлетин №326. май 2017. МЗХ;
4. *Годишен доклад за състоянието и развитието на земеделието. Аграрен доклад.* МЗХ. 2016.

ORCHARD AT SOUTH- EASTERN REGION OF BULGARIA – TRENDS AND PERSPECTIVES

Petia Branzova

Economic Research Institute, Bulgarian Academy of Science, Sofia, Bulgaria

Abstract

The report makes a characteristic of the agrarian sector in the South-Eastern region of Bulgaria, with an emphasis on an orchard in it. The structure and production of the sector in the region are considered. Based on this, the findings and future prospects of the sector in the region are presented. The purpose of the report is to outline the picture of the place and role of orchard in the southeast region of Bulgaria.